

O‘ZBEKISTON HUDUDIDAGI KO‘LLARNING GEOGRAFIK JOYLASHUVI

Olimov Valijon

Urganch davlat pedagogika

instituti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: O‘zbekiston hududidagi ko‘llar turli tabiiy-geografik sharoitlarda joylashgan bo‘lib, ularning kelib chiqishi, gidrologik rejimi va ekologik ahamiyati turlicha. Respublikadagi asosiy ko‘llar orasida Orol dengizi, Aydarko‘l, Sudochoye, Tuzkon, Dengizko‘l va Sho‘rko‘l kabi tabiiy va sun‘iy suv havzalari mavjud. Ushbu ko‘llarning geografik taqsimoti asosan tekislik, cho‘l va tog‘ oldi hududlariga to‘g‘ri keladi. Tadqiqot natijalari ko‘llarning ekologik holati, iqlim o‘zgarishlari va inson omilining ularga ta’siri haqida muhim ma’lumotlar taqdim etadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, ko‘llar, geografik joylashuv, Orol dengizi, Aydarko‘l, gidrologiya, ekologiya, suv resurslari, tabiiy havzalar, iqlim o‘zgarishi.

Kirish: O‘zbekiston hududi turli xil tabiiy landshaftlarga ega bo‘lib, unda ko‘plab tabiiy va sun‘iy ko‘llar joylashgan. Ushbu maqolada O‘zbekistondagi yirik va muhim ko‘llarning geografik joylashuvi, ularning tabiati va ahamiyati haqida ma’lumot beriladi.

O‘zbekiston hududida joylashgan ko‘llar tabiiy va sun’iy kelib chiqishga ega bo‘lib, ularning geografik joylashuvi turli tabiiy zonalarga to‘g‘ri keladi. Quyida asosiy ko‘llar va ularning geografik joylashuvi haqida ma’lumot berilgan:

Joylashuvi: Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Xorazm viloyati shimolida
Xususiyatlari: Ilgari dunyodagi to‘rtinchi yirik yopiq dengiz hisoblangan, lekin hozirda qurib bormoqda. Uning o‘rnida Orolqum cho‘li paydo bo‘lmoqda.

2. Sariqamish ko‘li

Joylashuvi: Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Xorazm viloyati chegarasida

- **Xususiyatlari:** Sun’iy suv havzasi bo‘lib, Amudaryo tarmoqlari orqali suv bilan to‘ldiriladi. Suv ombori sifatida ham foydalaniladi.

3. Dengizko‘l

- **Joylashuvi:** Navoiy viloyati shimoli-g‘arbida, Qizilqum cho‘lida

- **Xususiyatlari:** Tuzli ko‘l bo‘lib, atrofidagi sho‘r yerlari bilan ajralib turadi.

4. Aydarko‘l

- **Joylashuvi:** Jizzax va Navoiy viloyatlari chegarasida, Nurota tizmasining shimoli

- **Xususiyatlari:** Sun’iy kelib chiqishga ega bo‘lib, Sirdaryo suv omborining ortiqcha suvlari natijasida yuzaga kelgan.

5. Tuzkon ko‘li

- **Joylashuvi:** Navoiy viloyati hududida

-Xususiyatlari: Sho‘r suvli ko‘l bo‘lib, asosan bug‘lanish natijasida suv hajmi o‘zgarib turadi.

6. Sho‘rko‘l

- Joylashuvi: Surxondaryo viloyati hududida

Xususiyatlari: Sho‘r suvli ko‘l, yoz oylarida suv sathi kamayishi mumkin.

7. Zikrikul ko‘li

- Joylashuvi: Toshkent viloyati, Chatqol tizmasi hududida

Xususiyatlari: Tog‘ ko‘li bo‘lib, baland tog‘ hududida joylashgan va sayyohlar orasida mashhur.

O‘zbekistondagi ko‘llarning aksariyati ichki oqimga ega bo‘lib, ularning ko‘pchiligi bug‘lanish natijasida hajmi o‘zgarib boradi. Sun‘iy suv omborlari esa sug‘orish va sanoat ehtiyojlari uchun ishlatiladi.

Asosiy qism

1. O‘zbekistondagi yirik tabiiy ko‘llar

O‘zbekistonda tabiiy ko‘llar asosan tekisliklar va tog‘ etaklarida joylashgan bo‘lib, ularning aksariyati ichki havzali hisoblanadi.

- **Aydar-Arnasoy ko‘l tizimi** – Aydarko‘l, Arnasoy va Tuzkon ko‘llaridan tashkil topgan ushbu suv havzasi Navoiy, Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida joylashgan. Aydarko‘l O‘zbekistondagi eng katta suv havzalaridan biri bo‘lib, cho‘l landshaftida joylashgan.

- **Sudochoye ko‘li** – Qoraqalpog‘iston Respublikasida joylashgan va Orol dengizining qoldiq suv havzasidan biri hisoblanadi. Bu hudud ko‘plab qushlarning yashash joyi sifatida ekologik ahamiyatga ega.
- **Dengizko‘l** – Toshkent viloyatining sharqiy qismida, Chotqol tizmasi yonbag‘rida joylashgan tabiiy ko‘l. Tog‘li hududlarda joylashganligi sababli, u sayyohlar uchun diqqatga sazovor joylardan biridir.

2. Sun‘iy ko‘llar va suv omborlari

O‘zbekistonda suv resurslaridan samarali foydalanish maqsadida bir qancha sun‘iy suv havzalari yaratilgan.

- **Charvak suv ombori** – Toshkent viloyatining Bo‘stonliq tumanida, Chatqol, Pskem va Ko‘ksu daryolari qo‘shilishidan hosil bo‘lgan sun‘iy suv havzasi. U mamlakatning muhim rekreatsion zonalaridan biri hisoblanadi.
- **Tuyamo‘yin suv ombori** – Amudaryo suvlari asosida shakllangan ushbu suv havzasi Qoraqalpog‘istonda joylashgan.
- **Shovotko‘l** – Xorazm viloyatida joylashgan va asosan irrigatsion maqsadlar uchun ishlatiladigan sun‘iy ko‘l.

3. Orol dengizining qisqarishi va yangi ko‘llarning shakllanishi

Orol dengizining qurishi natijasida uning atroflarida yangi kichik suv havzalari paydo bo‘lmoqda.

- **Janubiy Orol** – Orol dengizining janubiy qismida hosil bo‘lgan suv havzasi.
- **Muynoq ko‘li** – Orol dengizining chekinishi natijasida hosil bo‘lgan mayda suv havzalaridan biri.

Xulosa

O'zbekiston hududidagi ko'llar mamlakat ekologik tizimida muhim o'rin tutadi. Tabiiy va sun'iy ko'llar ichki suv resurslari, biologik xilma-xillik va iqtisodiy ahamiyat nuqtayi nazaridan katta ahamiyatga ega. Ushbu suv havzalarining holatini kuzatish va ularni muhofaza qilish muhim ekologik vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov A., Xudoyberganov A. **"O'zbekiston tabiiy geografiyasi"** – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.
2. Qodirov M., Jo'rayev U. **"O'zbekiston tabiiy resurslari va ekologik muammolari"** – Toshkent: Fan, 2015.
3. Abdurahmonov Q. **"O'zbekiston gidrologiyasi"** – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2018.
4. O'zbekiston Respublikasi Davlat geologiya qo'mitasi ma'lumotlari – www.geology.uz
5. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi – www.uznature.uz
6. "O'zbekiston milliy atlas" – Toshkent: Hidrometeorologiya xizmati markazi, 2020.
7. Rasulov R. **"Orol dengizi va uning ekologik muammolari"** – Toshkent: Ekosan, 2017.
8. Internet manbalari:
9. www.ziynet.uz
10. www.stat.uz (O'zbekiston Respublikasi statistika qo'mitasi)
11. www.cawater-info.net (Markaziy Osiyo suv resurslari portali)